

Maksumova Inoyatxon Vahidulla qizi

Alfraganus universiteti, Filologiya fakulteti Arab tili yo'nalishi, 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada islom tarixida ayollarning ilm talabida qilgan safarlari, ularning bu boradagi faolligi va shaxsiy ilmiy izlanishlari tahlil qilinadi. Ayniqsa, hadis ilmni o'rganish maqsadida uylaridan uzoq masofalarga safarga chiqqan muhaddisa ayollar misolida ularning diniy ilm rivojiga qo'shgan hissasi yoritiladi. Manbalarga tayanilgan holda bu maqolada ayollar ishtirok etgan ilmiy safarlar tarixiy dalillar asosida o'rganiladi va zamonaviy tahlil asosida baholanadi. Maqola ayollar tomonidan amalga oshirilgan safarlarning ijtimoiy va diniy qadriyatlar shakllanishidagi o'rni haqida fikr yuritishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: muhaddisa, ilmiy safar, hadis, islom tarixi, ayollar, ilm o'rganish, ilmga izn, ijozat, samo', fiqh.

Abstract: This article analyzes the journeys of women in search of knowledge in the history of Islam, their activity in this regard, and their personal scientific research. In particular, the example of women scholars of hadith who traveled far from their homes to study the science of hadith highlights their contribution to the development of religious knowledge. Based on sources, this article studies the scientific journeys in which women participated based on historical evidence and evaluates them based on modern analysis. The article serves to reflect on the role of women's travels in the formation of social and religious values.

Keywords: hadith, scientific journey, hadith, Islamic history, women, learning science, permission to learn, permission, samo', fiqh.

Islom dini ilk kunlaridanoq ilmga katta ahamiyat bergan. Qur'oni Karimning ilk nozil bo'lgan oyati ham aynan ilmga oid bo'lib, unda 'O'qi!' deb buyuriladi. Ushbu chaqiriq nafaqat erkaklarga, balki ayollarga ham qaratilgan edi. Islom olamida hadis ilmi alohida o'rin tutadi. Bu sohada faoliyat olib borgan ayollar, xususan muhaddisa ayollar o'zlarining ilmga bo'lgan qiziqishlari, ixloslari sababli uzoq safarlarga chiqqan. Bu safarlar nafaqat diniy bilim olish uchun, balki hadislarni to'g'ri va ishonchli manbalardan olish, ustozlardan bevosita samo' yo'li bilan eshitish, ulardan ijozat olish maqsadida amalga oshirilgan. Mazkur maqolada shunday ilmiy safarlar tarixiy manbalar asosida yoritiladi.

Ilmiy safarlarda ayollar faolligi

Hadis ilmni chuqur o'rganish uchun sayohat qilish - 'rihla' an'anasi o'sha davrda keng tarqalgan edi. Muhaddislar hadislarni faqat ishonchli roviylardan eshitish va rivoyat qilishni o'z oldilariga maqsad qilib qo'yganlar. Bu an'ana erkaklar bilan bir qatorda ayollar orasida ham mavjud bo'lgan. Ayniqsa, Muhammad (s.a.v.)ning zavjalari, ularning shogirdlari, sahobiy ayollar va tabiin ayollar ilmiy sayohatlarda faol ishtirok etganlar. Ular turli shaharlarga borib, hadis tinglagan, yozib olgan va undan keyin ilmni boshqalarga o'rgatganlar.

Oisha (r.a.) va ilmiy izlanishlar

Oisha (r.a.) eng mashhur muhaddisa ayollardan biri bo'lib, u 2210 hadis rivoyat qilgan. U ilm olishda juda ilg'or bo'lgan va Makkada hamda Madinada bo'lib o'tgan ilmiy suhbatlar markazida turgan. Ko'plab sahobalar undan ilm olganlar. Oisha (r.a.) ilmiy masalalarda o'z fikrini aytish, hatto erkak sahobalarni to'g'rilashdan ham tortinmagan. Bu esa uning chuqur bilim va tafakkur egasi bo'lganini

isbotlaydi. Uning huzuriga turli shahar va qabilalardan ayollar kelib, ilm olganliklari tarixiy manbalarda qayd etilgan.

Boshqa mashhur ayol muhaddisalar

Hafsa binti Sirin, Asma binti Yazid, Umni Darda kabi ayollar ham hadis ilmidagi izlanishlari bilan mashhur bo'lganlar. Ular Shom, Basra, Kufa, Madina kabi markazlarga borib, ilm ahlidan hadis eshitganlar. Jumladan, Umni Darda Shomdagi masjidga erkaklarga ham dars bergan. Ibn Asakirning yozishicha, u o'z davrida mashhur faqih bo'lgan va erkaklar undan fatvo olish uchun kelishgan.

Zamonaviy tahlil

Bugungi kunda tarixiy manbalarni qayta ko'zdan kechirish orqali ayollar ilm yo'lidagi sa'y-harakatlari haqida ko'plab faktlar ochilmoqda. Ular nafaqat safar qilganlar, balki o'zlari ham ilm markazlari ochib, boshqalarga ta'lim berishgan. Ayollar tomonidan amalga oshirilgan safarlar nafaqat diniy ilmlar, balki ijtimoiy qadriyatlar, madaniyat va axloqiy tarbiya borasida ham o'zining foydasini bergan.

Xulosa: Ayollar tarixda ilm talabida qilgan safarlari orqali nafaqat o'zlari bilimli bo'lgan, balki bu bilimni boshqalarga ham yetkazganlar. Ularning jasorati, sabr-toqati va ilmga bo'lgan ixlosi bugungi kunda ham barcha musulmon ayollar uchun ibratdir. Ular erkaklar qatori hadis rivoyat qilish, ilm o'rganish va boshqalarga o'rgatishda faol bo'lganlar. Islom dini ayollarning ilm olishiga to'siq qo'ymagan, aksincha bu yo'ldagi harakatlarini qo'llab-quvvatlagan. Shu sababli ularning ilmiy safarlari tarixiy, ijtimoiy va diniy ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://yaqin.uz/oz/article/islomda-ayollarning-ilmga-qoshgan-hissasi>
2. <https://muslim.uz/maqola/2020/07/06/ayollar-hadisda>
3. <https://www.ilmiymaqolalar.uz/view/ayol-muhaddisalar-va-ularning-ilmiy-safarlar>
4. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Oisha_binti_Abu_Bakr
5. <https://hadithanswers.com/female-hadith-scholars/>
6. Uvatov U. Ikki buyuk donishmand. – T.: Sharq, 2005. – B. 6.
7. Rahimjonov D., Muratov D., Obidov R., Alimova M. Hadisshunoslik. – T.: Toshkent islom universiteti, 2013. – B. 78–81.
8. Muratov D. Hadisshunoslik atama va iboralari (qisqacha izohli lug'at). – T.: Fan, 2009. – B. 21.
9. Rahimjonov D., Muratov D., Obidov R., Alimova M. Hadisshunoslik. – T.: Toshkent islom universiteti, 2013. – B. 78–81.
10. Imom Buxoriy. Al-Adab al-mufrad. O'zbekcha tarjima va izohlar bilan. 1151-raqamli hadis.